

УДК 378.016:37.013.42

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ» У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

О.П.Демченко

Анотація. У статті розкривається значення курсу «Вступ до спеціальності» в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів, подається авторський підхід і досвід викладання дисципліни відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання.

Ключові слова: система підготовки соціальних педагогів, соціально-педагогічна діяльність, самостійна робота студентів, індивідуальна робота студентів, творчі завдання.

Аннотация. В статье раскрывается значение курса «Введение в специальность» в процессе подготовки будущих социальных педагогов, описывается авторский подход и опыт преподавания дисциплины в соответствии с требованиями кредитно-модульной системы обучения.

Ключевые слова: система подготовки социальных педагогов, социально-педагогическая деятельность, самостоятельная работа студентов, индивидуальная работа студентов, творческие задания.

Summary. The article reveals the importance of the course «Introduction to» in the training of future social workers served the author's approach and experience of teaching in accordance with the credit-module system.

Key words: system of training social workers, social and educational activities, students' individual work, individual work of students and creative tasks.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний етап розбудови незалежної держави як перехідний загострив соціально-економічні, соціально-психологічні, соціально-педагогічні проблеми, пов'язані з різними сферами життя й діяльності окремої людини, сім'ї та різних груп населення. Багато людей, потрапляючи в кризові ситуації, не завжди можуть самостійно подолати складні життєві обставини. Діти, молодь і дорослі потребують допомоги в соціалізації, психолого-педагогічної підтримки, соціального захисту. Відповідно зростає об'єктивна потреба в підготовці висококваліфікованих спеціалістів для соціально-педагогічної сфери.

Підготовка соціальних педагогів має свої особливості, які зумовлені специфікою процесу становлення нової професії в Україні, складністю й різноплановістю соціально-педагогічної діяльності, труднощами працевлаштування спеціалістів, стереотипами в ставленні до фахівців соціально-педагогічної сфери.

Одна з актуальних науково-практичних проблем, що потребує теоретичної та методичної розробки, – це створення умов для раннього професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів. Ефективність оволодіння студентами майбутньою спеціальністю значною мірою залежить від того, наскільки швидко вони почнуть опановувати її основи, активно й усвідомлено включаться в процес вивчення професійно зорієнтованих дисциплін.

У зв'язку з реформуванням вищої освіти відповідно до концептуальних положень Болонського процесу актуальності набуває потреба забезпечення якості викладання соціально-педагогічних

дисциплін у вимірах кредитно-модульної системи, розробки необхідного для цього науково-методичного інструментарію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

У вітчизняній науці проблема підготовки соціальних педагогів в освітлологічному просторі є предметом багатьох досліджень, різні аспекти якої розробляють провідні науковці в цій сфері (О.Безпалько, В.Вайнола, І.Зверева, А.Капська, І.Ковчина, Л.Міщик, І.Мигович, В.Поліщук, С.Харченко, В.Штифурак та ін.). Узагальнивши основні етапи й особливості становлення підготовки фахівців у соціально-педагогічній сфері України, починаючи з кінця XIX – початку XX ст. по теперішній час, В.Поліщук виокремлює шість основних періодів [9]. На межі XX і XXI ст. почався новий етап утвердження професійної соціально-педагогічної діяльності, об'єднання спеціалістів соціальної й соціально-педагогічної сфери, введення посади соціального педагога в закладах освіти та різних соціальних інституціях. У цей час важливим завданням стало кадрове забезпечення спеціалістів соціально-педагогічної сфери, для розв'язання якого було розпочато підготовку студентів за спеціальністю «соціальна педагогіка» в Запорізькому державному університеті (Л.Міщик), а потім і в інших вищих навчальних закладах України.

На сьогодні система підготовки кадрів для соціально-педагогічної сфери в Україні формується як безперервний процес, відповідно до принципів і положень Болонської декларації, ринкових запитів на фахові послуги, реалізації освітньої та соціальної політики держави. Проте підготовка соціальних педагогів у нашій країні має ще певні суперечності, труднощі та проблеми. Зокрема, на думку О.Безпалько [1], поза увагою науковців залишаються питання змістово-методичного забезпечення дисциплін циклу професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Проведений дослідницею аналіз робочих програм курсу «Соціальна педагогіка», розроблених у провідних ВНЗ з багаторічним досвідом підготовки соціальних педагогів, виявив серед інших проблем дубляж тем, які вивчаються в різних соціально-педагогічних дисциплінах, у тому числі й курсі «Вступ до спеціальності». Окрім цього, у становленні системи підготовки майбутніх соціальних педагогів загострюється проблема розробки підручників і навчальних посібників із соціально-педагогічних дисциплін, навчально-методичного забезпечення їх викладання.

Вивчення програмового й науково-методичного забезпечення курсу «Вступ до спеціальності» показує, що сьогодні існують різні варіанти навчальних програм, які розроблені науковцями багатьох ВНЗ відповідно до галузевого стандарту вищої освіти спеціальності «Соціальна педагогіка». Зокрема, одна з програм дисципліни створена провідними науковцями в царині соціальної педагогіки під керівництвом А.Капської [10].

Студіювання науково-методичної літератури виявило також декілька навчальних посібників з курсу «Вступ до спеціальності» [3; 4; 5; 8; 11], підготовлених окремими науковцями чи авторськими колективами, в яких викладено основний зміст дисципліни, а також представлено методичний інструментарій його викладання. Як самостійний модуль «Вступ до спеціальності» окремими авторами [2] введено в структуру посібника з соціальної педагогіки.

Проведений аналіз навчальних програм і посібників з курсу «Вступ до спеціальності» виявив теми, які присутні в більшості з них: наукова організація праці студента у ВНЗ, сутність і функції соціально-педагогічної діяльності, особистісно-професійний портрет соціального педагога, сфера діяльності й напрями роботи соціального педагога, проблеми й перспективи розвитку соціально-педагогічної діяльності в Україні тощо. Ми погоджуємося з позицією О.Безпалько [1], яка аргументує, що саме ці теми повинні викладатися в курсі «Вступ до спеціальності». Науковець зауважує, що доцільним було б усі питання, пов'язані зі сферами діяльності соціального педагога, його професійними знаннями та вміннями, функціями діяльності розглядати саме під час викладання курсу «Вступ до спеціальності».

Формулювання цілей статті. Зважаючи на важливість курсу «Вступ до спеціальності» в системі підготовки майбутніх соціальних педагогів, розкриємо мету, зміст, авторський підхід до його викладання, особливості розробки науково-методичного інструментарію за вимогами кредитно-модульної системи навчання в педагогічному ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі підготовки майбутніх соціальних педагогів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» цикл соціально-педагогічних дисциплін відкриває курс «Вступ до спеціальності». Він має важливе значення в підготовці студентів, оскільки є початковим, пропедевтичним, знайомить їх зі специфікою обраної спеціальності, вводить у сферу соціально-педагогічної діяльності, сприяє формуванню позитивної професійної мотивації. Завдяки знайомству з перших днів навчання у ВНЗ з азами професії, у студентів формується загальне уявлення про особливості професійної соціально-педагогічної діяльності та шляхи оволодіння нею у вищому

навчальному закладі.

Важливим є те, які аксіологічні, акмеологічні основи будуть закладені в основу професійної готовності майбутніх соціальних педагогів під час вивчення курсу «Вступ до спеціальності». Простежується об'єктивна закономірність, що ефективність підготовки студентів за спеціальністю «соціальна педагогіка» великою мірою залежить від якості викладання курсу «Вступ до спеціальності», від змісту й глибини уявлень про сутність соціально-педагогічної діяльності, які студенти отримують на початковому етапі опанування майбутньої професії. Курс логічно поєднаний з основними теоретичними предметами, закладає фундамент подальшої науково-теоретичної та практичної підготовки студентів, сприяє виробленню спрямованості на засвоєння всіх дисциплін крізь призму соціально-педагогічних і соціально-психологічних проблем.

На основі галузевого стандарту вищої освіти спеціальності «Соціальна педагогіка», врахування позицій провідних учених у царині соціальної педагогіки щодо викладання курсу «Вступ до спеціальності», дотримання вимог кредитно-модульної системи навчання розроблено авторське бачення [7] викладання навчальної дисципліни, яке не претендує на універсальність.

Мета курсу – сприяти формуванню в студентів цілісного уявлення про професію соціального педагога як гуманістичну та творчу, усвідомленню ними важливості й складності соціально-педагогічної діяльності, розкриттю перспектив і шляхів оволодіння нею.

Вважаємо, що зміст курсу доречно структурувати за двома змістовими модулями. Під час вивчення першого модуля «Професійне становлення соціального педагога», на наш погляд, важливо розкрити такі питання: культура, наукова організація праці та особливості роботи студентів під час різних форм навчального процесу у ВНЗ; значення професії соціального педагога в сучасному суспільстві, місце, проблеми й перспективи становлення професійної соціально-педагогічної діяльності; особистісно-професійний портрет, система професійних знань і вмінь соціального педагога тощо. Другий модуль «Професійна діяльність соціального педагога» передбачає вивчення особливостей діяльності та напрямів роботи соціального педагога в різних соціальних інституціях; значення посади соціального педагога в системі освіти; професійне самовизначення майбутніх соціальних педагогів; підготовка соціального педагога в системі вищої освіти України; професійне вдосконалення фахівців у системі післядипломної освіти тощо.

У процесі викладання курсу «Вступ до спеціальності» відповідно до вимог кредитно-модульної системи розроблено повний технологічний інструментарій для самостійної та індивідуальної роботи студентів. До кожної теми виокремлено питання, відповіді на які студенти шукають у процесі самостійної роботи на основі опрацювання рекомендованої літератури (основної та додаткової), проблемні питання для самоконтролю, а також творчі завдання для індивідуальної роботи. Запропоновані завдання максимально охоплюють кожну тему й мають диференційований характер, результати їх виконання оцінюються під час практичних робіт і різних форм контролю. Наведемо приклади проблемних питань з окремих тем.

Тема. Професія соціального педагога в сучасному суспільстві.

Які чинники вплинули на введення в Україні в кінці ХХ ст. спеціальностей соціального працівника й соціального педагога?

Що є спільного й відмінного в професійній діяльності вчителя й соціального педагога?

Чи виділяють науковці якості, які є неупущимими в особистісній і професійній характеристиці соціального педагога?

Тема. Характеристика діяльності соціального педагога у різних соціальних інституціях.

Чи можна вважати соціального педагога лише працівником закладів освіти?

У чому полягають особливості професійної діяльності соціального педагога в закладах освіти?

Чи може соціальний педагог надавати професійну допомогу різним віковим категоріям людей і соціальним групам населення?

Досвід роботи показує, що для організації індивідуальної роботи майбутніх соціальних педагогів з курсу «Вступ до спеціальності» важливе значення мають творчі завдання, які повинні бути різними за змістом і складністю. Це дасть студентам можливість вибору того завдання, яке відповідає їхнім пізнавальним можливостям і поставленим перспективам у вивченні дисципліни та оволодіння майбутньою професією загалом. Творчі завдання передбачають вивчення соціально-педагогічних ідей видатних філософів, учених, педагогів та аналіз сучасних наукових досліджень із соціальної педагогіки, представлених у фахових журналах, узагальнення отриманої інформації в таблицях, схемах тощо.

Приклад творчого завдання: *зробіть огляд фахових журналів і підберіть статті, присвячені проблемам визначення професійних якостей і творчих здібностей соціального педагога, напишіть анотації, заповніть таблицю.*

Висвітлення у фахових журналах проблеми професіоналізму й творчості соціального педагога

Автор статті	Назва статті	Видання	Анотація	Коментарі

У процесі вивчення курсу «Вступ до спеціальності» студентам також пропонуються творчі завдання, які передбачають аналіз конкретної думки видатного вченого, доведення чи спростування її актуальності, висловлення й аргументації своєї позиції.

Приклад творчого завдання: *уважно прочитайте й проаналізуйте повну назву праці Я.Коменського «Велика дидактика» й визначте свою позицію щодо завдань школи, пов'язаних з процесом соціалізації молоді? Чи є думка педагога актуальною стосовно мети сучасної школи як одного з інститутів соціалізації?*

«Велика дидактика, яка містить універсальну теорію вчити всіх і всьому або правильний і ретельно обдуманий спосіб створювати по всіх обцинах, містах і селах кожної держави такі школи, в яких би все юнацтво обох статей, без будь-якого де б то не було винятку, могло навчатися наук, вдосконалюватися в нормах, набиратися благочестя і, таким чином, в роки юності навчатися всього, що потрібно для справжнього майбутнього життя» [6, с. 101].

Частина творчих завдань потребує написання студентами творів-роздумів («Чому я обрав професію соціального педагога?», «Три бажання майбутнього соціального педагога», «Якби я був міністром освіти і науки, молоді та спорту...», «Якби я був директором школи...», «Соціальний педагог – професія чи покликання» тощо); висловлення ними позиції щодо різних сторін соціально-педагогічної діяльності у формі «Закону «Про дитяче щастя», астрологічного прогнозу «Професія соціального педагога через десять, сто років в Україні» тощо.

Важливе значення в процесі викладання курсу «Вступ до спеціальності» відводиться практичним заняттям, передбаченим навчальною програмою дисципліни. Для якості підготовки студентів до практичних занять розроблено спеціальні інструкції, в яких виокремлено теоретичний і практичний блоки. Частина питань, які виділені в плані практичного заняття, розглядаються на лекції. Готуючи відповіді на ці питання, студенти повинні деталізувати, уточнити, доповнити інформацію, отриману під час слухання лекції. Відповіді на інші питання потребують складнішої роботи студентів з опрацювання рекомендованої літератури й підготовки доповідей. Під час підготовчої роботи до практичного заняття студенти мають виконувати також завдання, пов'язані з вивченням і аналізом нормативно-правових документів у соціально-педагогічній сфері, документації соціального педагога, проводити мікродослідження тощо. За бажанням студент може підготувати реферат й виступ-захист, який презентується на занятті.

З метою оптимізації та полегшення роботи студентів до кожного практичного заняття підібрано список рекомендованої літератури, який включає основні й додаткові джерела. Під час виконання різних видів завдань студенти мають можливість вибирати із запропонованого списку й опрацьовувати ті джерела, які є в бібліотечному фонді ВНЗ, обласних, районних, міських бібліотеках. В умовах упровадження в систему вищої освіти інформаційних технологій студентам також пропонуються електронні ресурси, які вони можуть знайти у всесвітній мережі Інтернет.

Таким чином, система підготовки майбутніх соціальних педагогів в Україні перебуває на етапі подальшого становлення й вдосконалення. Важливим завданням є чітке розмежування змісту соціально-педагогічних дисциплін, усунення дублювання окремих тем під час їх вивчення. Нагальною проблемою є також окреслення тих питань, які будуть найбільш доречними під час вивчення курсу «Вступ до спеціальності», що вивчається одним із перших у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є підготовка навчального посібника з курсу «Вступ до спеціальності», який би відповідав його змісту, виокремленого відповідно до галузевого стандарту вищої освіти спеціальності «Соціальна педагогіка», сучасних державних вимог до видання навчальної літератури для вищої школи.

Література

1. Безпалько О.В. Оптимізація підготовки соціальних педагогів у сучасному освітологічному просторі [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua>.
2. Богданова М.І. Соціальна педагогіка [Текст] : навч. посібник / М.І.Богданова. – К. : Знання, 2008. – 343 с.
3. Введення у професію соціального педагога [Текст] : навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів / за заг. редакцією М.І.Приходько, О.В.Федорової. – Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2009. – 276 с.
4. Веретенко Т.Г. Вступ до спеціальності соціальна педагогіка. Модуль 2 [Текст] : навч. посіб. / Т.Г.Веретенко, О.М.Денисюк. – К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – 124 с.

5. Вступ до спеціальності : «Соціальний педагог» [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. спец. «Соціальна педагогіка» / А.Б.Рацул [та ін.] ; Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград : КОД, 2008. – 308 с.
6. Коменський Я. Велика дидактика // Історія зарубіжної педагогіки [Текст] : хрестоматія / укл. і автори вступних статей Є.І.Коваленко, Н.І.Белкіна ; заг. ред. Є.І.Коваленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С.101-155.
7. Міщик Л.І. Вступ до спеціальності [Текст] : навчальна програма для з дисципліни для студентів галузі знань 0101 Педагогічна освіта, напряму підготовки 6.010106 Соціальна педагогіка освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / Л.І.Міщик, О.П.Демченко. – Глухів, 2012. – 18 с.
8. Пенішкевич О.І. Вступ до спеціальності «Соціальна педагогіка». Модульна технологія вивчення курсу [Текст] : навч.-метод. посіб. / О.І.Пенішкевич, С.В.Андрійчук ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці : ЧНУ, 2009. – 160 с.
9. Поліщук В.А. Теорія і методика підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти [Текст]: монографія / В.А.Поліщук.– Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. В.Гнатюка, 2006.– 424 с.
10. Програма курсу «Вступ до спеціальності» // Соціальна педагогіка : типові програми з соціально-педагогічних дисциплін / за ред. А.Й.Капської. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – С. 5-16.
11. Фурдуй С.Б. Вступ до спеціальності «соціальний педагог» [Текст] : навчально-методичний посібник / С.Б.Фурдуй. – Ізмаїл, 2012. – 123 с.